

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาเครือข่ายควนกาหลง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการดำเนินงาน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

##### 1. ความหมายของการบริหาร

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน หรือทำงานร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ย่อมมีการจัดระบบการอยู่ร่วมกัน และแบ่งแยกหน้าที่กันทำ จะต้องมีการทำหน้าที่บริหาร เพื่อให้การทำงานลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้บริหาร ในการที่จะทำให้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พอใจกับทุกฝ่าย จึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน คือ

สมยศ นาวิการ (2538 : 18) กล่าวถึงความหมายของการบริหารว่า คือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม ความพยายามของสมาชิกองค์การ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายที่กำหนดไว้

ปกรณ์ ศรีดอนไผ่ (2530 : 1) สรุปว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำทรัพยากร คน เงิน วัสดุ การจัดการ มาดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2535 : 194) ที่มีความเห็นว่าการบริหาร คือ การใช้คน เงิน วัสดุ ทักษะการจัดการ ตลอดจนใช้เทคนิคต่างๆ ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลมากที่สุดโดยใช้จ่ายน้อยที่สุด

● วิเชียร ชันชนิเทศ (2546 : 26-27) กล่าวว่าคำว่า “การบริหาร” และคำว่า “การจัดการ” แทบจะไม่มี ความแตกต่างกันแต่ประการใด ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารหรือการจัดการก็แล้วแต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ

1. ความเป็นกระบวนการ ในการบริหารและการจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่ทำหรือที่กำลังจะทำจะต้องต่อเนื่องกันทั้งในระยะเวลาสถานที่และตัวบุคคล ด้วยเหตุที่การทำงานในองค์การ กิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่ต้องทำนั้นเป็นเรื่องสำคัญ ต้องมีหลาย ๆ คนช่วยกันทำ ต้องใช้เวลาเตรียมข้อมูล ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนตัดสินใจลงมือทำ ต้องมีสำนักงานและสถานที่ประกอบกิจกรรม ดังนั้นการบริหารและการจัดการจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็น ประการแรก

2. มีวัตถุประสงค์ การบริหารและการจัดการเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นกระบวนการ ดำเนินกิจกรรมก็ต้องมีที่มา มีที่ไป มีจุดเริ่มต้น และมีจุดสรุป เปรียบเทียบกับการเดินทางของคน ดังนั้นการบริหารจัดการจะต้องมีจุดเริ่มต้น มีการดำเนินการเมื่อได้เริ่มต้นไปแล้วและมีเป้าหมาย ในการเดินทางหรือในการดำเนินงานที่คนทำงานจะต้องเดินไปให้ถึง ซึ่งนั่นก็คือประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพนั่นเอง

● 3. ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยที่ทำให้งานสำเร็จ หรือปัจจัยเสริมที่ช่วยให้งานสำเร็จ ทรัพยากรหรือปัจจัยเช่นนี้อาจเป็น คน เงิน สิ่งของ ความรู้ และสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้อง ที่จะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน

ไซมอน (Simon. อ้างถึงใน ปราโมทย์ กิ่งแก้ว. 2544 : 9) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหาร คือการที่กลุ่มคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำเอาทรัพยากรมาดำเนินการตาม กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้เทคนิคต่างๆ

## 2. ความหมายของการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาได้มีนักการศึกษาและนักบริหารหลายท่านได้ให้ความหมายที่ น่าสนใจและนำมาศึกษา คือ .

● ธีรวุฒิ ประทุมรัตน์ (2529 : 81) อธิบายว่า การบริหารสถานศึกษา คือกิจกรรม การบริหารสถานศึกษาอย่างหนึ่งที่ผู้บริหารการศึกษาในระดับสถานศึกษา ปฏิบัติร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้

เกิดขึ้นกับผู้เรียน ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรอันเป็นแนวนโยบายที่รัฐกำหนดไว้ ทั้งนี้การใช้ทรัพยากรการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการให้เกิดประโยชน์และมีความเหมาะสมมากที่สุด

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527 : 18) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารการศึกษาในสถานศึกษามี 6 ประการ คือ งานบริหาร งานวิชาการ งานบริหารบุคคลากร งานบริหารเกี่ยวกับชุมชนและประชาสัมพันธ์สถานศึกษา งานบริหารอาคารสถานที่ งานธุรการการเงินและการใช้บริการ และงานบริหารกิจการนักเรียน

กู๊ด (Good. อ้างถึงใน สุเมศวร์ พรหมมินทร์. 2544 : 14) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้สองประการ คือ

ประการแรก การบริหารการศึกษา หมายถึง การนำ การควบคุมและการจัดการเรื่องต่าง ๆ ทั้งหมดของโรงเรียน รวมทั้งการบริหารธุรกิจ โดยมุ่งสู่เรื่องของโรงเรียนที่นำมาซึ่งจุดหมายปลายทางของการศึกษา

ประการที่สอง การบริหารการศึกษา หมายถึง การนำ การควบคุมและการจัดการกระบวนการทั้งหลายในโรงเรียน เช่น การบริหารงานบุคคลที่เป็นครูและนักเรียน การวางแผนการเรียนการสอน การวางแผนกิจกรรมหลักสูตร วิธีสอน อุปกรณ์การสอน การแนะแนว เป็นต้น

จากความหมายและแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาร่วมดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา โดยใช้คน เงิน วัสดุ วิธีการ อุปกรณ์ และการจัดการ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

### แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หากได้มีการมีส่วนร่วมตั้งแต่การเริ่มดำเนินการตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงระยะเวลาสิ้นสุดจะทำให้การดำเนินการในรูปแบบต่างๆ ประสบผลสำเร็จ เกิดความหลากหลาย และมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และในเรื่องของการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

#### 1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจเป็นความรู้สึกที่ดีที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการตลอดจนนักพัฒนาได้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

อแลสแทร์ (Alastair. อ้างถึงใน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2540 : 49) ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ยาดาฟ (Yadav อ้างถึงใน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2540 : 49) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ
2. การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา
3. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนา
4. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

เดวิส (Davis อ้างถึงใน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2540 : 49) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการบรรลุอุดมการณ์ของกลุ่มนั้นกับทั้งให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และนอกจากนี้เดวิสยังได้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่าการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคลที่บังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้พุ่งสู่การรวมกลุ่มวางแผน และลงมือกระทำการร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่ม การกระทำการสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

องค์การสหประชาชาติ (United Nation. อ้างถึงใน วรวรรณ สิทธิธรรม. 2543 : 5) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นเป็นไปโดยการเน้นที่การให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

● แจกแควส บักนิคอร์ท (Jacques Bugnicourt. อ้างถึงใน ภราดร นุชิตศิริภัทรา. 2545: 8) ได้กล่าวว่า ทั้งโดยหลักการและการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นคือสิ่งที่สวนทางกันกับการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ และการลดบทบาทของประชาชนทั้งในเมืองและชนบทให้เป็นเพียงผู้ถูกกำหนดในการพัฒนา

กฤษณะ มูรติ (2543 : 157 – 160) นักคิดคนสำคัญของอินเดีย ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การกระทำด้วยการสร้างด้วยกัน การรู้สึกร่วมกัน การมีบางอย่างร่วมกัน เพื่อจะทำงานได้อย่างอิสระ

ชูสวัสดิ์ จันทรโรจนกิจ (2541 : 4) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

● สำนักปฏิรูปงานปฏิรูปการศึกษา (2545 : 9) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียนโดยร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาแนวทางพัฒนาโรงเรียน

นอกจากนี้ เดวิส และนิวสตรอม (Davis and Newstom. อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548 : 44) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เมื่อเกี่ยวข้องก็คิดช่วยเหลือกัน (Contribution) และร่วมรับผิดชอบ (Responsibility) ในสิ่งนั้นๆ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องความคิด การกำหนดนโยบายการร่วมตัดสินใจ การปฏิบัติร่วมกันพัฒนา และแก้ไขปัญหาความรับผิดชอบ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

## 2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

● การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้เป็นการสะท้อนถึงเสรีภาพทางการเมืองที่คนในชุมชนสามารถเข้ามาทำการตัดสินใจ และสามารถสะท้อนปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น เป็นการควบคุมระบบราชการให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น ก่อให้เกิดการกระจายอำนาจทางการเมืองไปสู่ท้องถิ่น เป็นการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นในชุมชน คนในชุมชนรู้จักและเข้าใจวิธีการปกครองตนเอง ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ต่อไปและรัฐจะเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นเท่านั้น

กรมวิชาการ (2544 : 25) กล่าวว่า การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมและมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนได้ทราบ เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบร่วมกัน เพราะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) ดังนั้นปวงชนจึงต้องร่วมกันจัดการศึกษา (All for Education) เพื่อพัฒนาสังคมนอกจากนี้พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนถือว่าเป็นผู้มีบทบาทต่อโรงเรียนมากที่สุด

กฐิน ศรีมงคล (2542 : 55) ได้สรุปเกี่ยวกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของคนทุกคน ที่ต้องให้ความเคารพยอมรับและยกย่อง
2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก
3. กลยุทธ์ที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและยากจนเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น
4. การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งจำเป็น เพราะทำให้กลุ่มเกิดความผูกพันเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่ม
5. มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบผลสำเร็จ เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และมีโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมากที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดถึงการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าประชาชนได้รับผลประโยชน์มากยิ่งขึ้นเท่านั้น
7. การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยช่วยให้โครงการนั้นๆ สนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนกำลังทำอะไร ตนมีปัญหาอะไรและอยากจะแก้ปัญหายังไร
8. การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้การปฏิบัติการทางสังคมเป็นไปอย่างสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบระบบและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
9. เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบันที่ทุกโครงการลงสู่ชุมชนชนบท ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ประกอบ คุณารักษ์ (2528 : 85-91) กล่าวว่า การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้นำชุมชนนี้ หากจัดให้เหมาะสมแล้วจะมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่า ประชาชนและบุตรหลานของตนต้องการอะไรจากระบบการศึกษาและอะไรในระบบที่มีอยู่แล้วประชาชนไม่ต้องการ เป็นการลดความสูญเปล่าทางการศึกษา
2. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่ามีอำนาจ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโรงเรียน ทำให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลง
3. การมีส่วนร่วมทำให้มีโอกาสดำเนินการด้านการศึกษาได้อย่างเต็มที่ และมีการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษามากขึ้น
4. ประชาชนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างดี
5. โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตรงตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งจะส่งผลถึงนักเรียนต่อไป
6. โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 312 – 318) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา กล่าวถึงการบริหารการศึกษาไทยในยุคปฏิรูปการศึกษาในเรื่องการบริหารโรงเรียนเป็นฐานว่าเป็นการจัดการศึกษาที่เป็นหน่วยปฏิบัติ คือสถานศึกษา พร้อมทั้งมีการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ มีความอิสระคล่องตัวในการบริหาร ทั้งด้านวิชาการงบประมาณ บุคลากรและการบริหารทั่วไป ภายใต้คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนนักเรียนและผู้แทนโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและตรงตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองมากที่สุด โดยได้กำหนดหลักการของการบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ไว้ดังนี้ 1. หลักการกระจายอำนาจ 2. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน 4. หลักการบริหารตนเอง 5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยได้กล่าวถึงหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน โดยการกำหนดนโยบายและแผน ร่วมตัดสินใจ การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น การร่วม

คิดร่วมทำและแม้จะบริหารโดยองค์คณะบุคคลก็ตาม ต้องเน้นกระจายโอกาสไปให้ทั่วถึงทั้งองค์กร เพื่อโยงโยให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

จำนง แรกพินิจ (2540 : 137) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียน และชุมชนการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผิดชอบ

ดังนั้นความสำคัญของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ เป็นการขจัดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งประชาชนจะรู้สึกถึงความสำคัญเป็นเจ้าของโครงการ และจะร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเต็มกำลังความสามารถ เพราะผลประโยชน์จะเกิดแก่ประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง

### 3. หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ได้มีนักคิดนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้ ริดเดอร์ (Reeder. อ้างถึงใน สุรเดช มาสินทพันธุ์. 2545 : 22) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมไว้ 11 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องตามความเชื่อพื้นฐานของตน
2. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
3. เป็นกิจกรรมที่ตรงกับเป้าหมายหรือส่งเสริมปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของตนเอง
4. เป็นกิจกรรมที่ตนมีประสบการณ์มาก่อน
5. เป็นกิจกรรมที่ตรงกับที่ตนเองมีความคาดหวังเอาไว้
6. เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
7. เป็นกิจกรรมที่ไม่มีการบีบบังคับ
8. เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับจารีตประเพณี
9. เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับโอกาสที่อำนวย
10. เป็นกิจกรรมที่ตรงตามความสามารถของตนเอง
11. เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่น

สำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษานั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ก : 16) กล่าวว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นความพยายามที่จะจูงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมรับผิดชอบและร่วมมือกันในการ



พัฒนางานด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ข : 43) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมพัฒนา ควรเปิดโอกาสให้ผู้แทนชุมชนในเขตพื้นที่บริการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาในสถานศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษา

อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 100) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานของโรงเรียนและชุมชนว่า ควรก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เพิ่มมากขึ้นจากทุกฝ่าย คือ

1. ด้านปริมาณ มีชาวบ้านและภาคีอื่นๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนเข้าร่วมด้วยมากขึ้น ทั้งส่วนบุคคลและกลุ่ม

2. ด้านคุณภาพ

2.1 การมีส่วนร่วมต้องมีทั้งการร่วมคิด ร่วมเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ ร่วมการเลือกสรร ร่วมดำเนินการ ฯลฯ บนพื้นฐานของความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ไม่ใช่การมีส่วนร่วมในฐานะของผู้รับเชิญมาเข้าร่วม

2.2 บทบาทของการมีส่วนร่วมขยายจากด้านการศึกษาโดยเฉพาะไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งในปัจจัยอื่นๆ

สำนักปฏิรูปงานปฏิรูปการศึกษา (2545 : 9) ได้กล่าวถึงหลักการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาแนวทางพัฒนาโรงเรียน

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 3-5) ได้ขยายความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าต้องครอบคลุมประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่กระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผน การดำเนินโครงการและการแบ่งสรรประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

3. การมีส่วนร่วมเป็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรง และทรัพยากร เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว

4. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และ โครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์แก่ประชาชน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือของประชาชนไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามาร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

#### 4. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียนนั้น นักวิชาการได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้หลายท่าน ดังนี้

จำนง แรกพินิจ (2540 : 137) ได้กล่าวว่าการทำงานแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วม คือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผิดชอบ

แนว โสทธิพันธ์ (2534 : 25) ได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. การมีส่วนร่วมคิด
2. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการตามโครงการ
4. การมีส่วนร่วมติดตามผลและประเมินผล

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 10) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้

4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

● อคิน รพีพัฒน์ (2537 : 12) ได้กำหนดช่องจังหวะและแบ่งระยะเวลาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติตามแผน
4. การประเมินผลกิจกรรม

● ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 12) มีความเห็นว่าควรจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมออกเป็นดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

● ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2541 : 263-264) กล่าวว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นั้นประชาชนจะต้องมีโอกาส มีอำนาจที่จะเข้าควบคุมกิจการนั้นด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีความผูกพันในกิจการและเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง โดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
2. ร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหา
3. ร่วมปฏิบัติการในกิจกรรม
4. ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรม

● รักชนก โสภพิศ (2542 : 62) ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. การร่วมกิจกรรมโรงเรียน
2. จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน
3. การสนับสนุนการฝึกอาชีพ
4. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
5. การเอาใจใส่ติดตามผลการเรียน

ชาแปง (Chapin. อ้างถึงใน สุรเดช มาสินทพันธุ์. 2545 : 24) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมของประชาชนตามลำดับ ดังนี้

1. การมีความสนใจและร่วมประชุม
2. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
4. การเป็นเจ้าของหน้าที่

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ. 2543 : 114) ได้ให้แนวคิดเรื่องขั้นตอนหรือประเภทการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

วสันต์ กุ้เกียรติกุล (2542 : 13) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการร่วมวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน
2. ขั้นตอนการจัดตั้งองค์กรเพื่อแก้ปัญหาและทำกิจกรรมร่วมกัน
3. ขั้นตอนการร่วมกันประเมินผลจากการดำเนินงาน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปได้ว่า ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติการตามโครงการ และการมีส่วนร่วมติดตามผลและประเมินผล

##### 5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

จากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและทิศทางพัฒนาประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาขีดความสามารถและศักยภาพของประชาชนให้พึ่งพาและพัฒนาตนเองได้ตามปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนาที่มีฐานความคิดว่า การพัฒนาคน (Human Development) นั้นมีความสำคัญอยู่ที่ตัวคน เพราะคนทุกคนมีศักดิ์ศรี (Human Dignity) ที่เท่าเทียมกัน และทุกคนมีศักยภาพที่ดีที่สามารถพัฒนาได้หากได้รับการกระตุ้นให้ความรู้เพิ่มเติมอย่างเพียงพอด้วยความเชื่อพื้นฐานเช่นนั้น ประชาชนจึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทุกๆ ด้าน(นวพรรษ ชุ่นแซ่ลือ. 2544 : 9)

ปัจจุบันแม้หน้าที่ในการจัดการศึกษาจะอยู่ที่โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่มากก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและหนึ่งในหลักการบริหารโรงเรียนก็คือ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน แต่บางแห่งโรงเรียนกับชุมชนมีสภาพต่างคนต่างอยู่จนเกือบไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย และในอนาคตอันใกล้ชุมชนจะมีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น รวมทั้งช่วยส่งเสริมการศึกษาในโรงเรียนได้เพราะในชุมชนมีทรัพยากรมาก นับตั้งแต่ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถให้การศึกษาก็ได้อย่างดี ชุมชนมีแหล่งความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาไทยอยู่อย่างสมบูรณ์ เช่น ประวัติศาสตร์ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม หัตถกรรม แหล่งอุตสาหกรรม วัฒนาอาราม โบราณสถาน ธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว โรงเรียนทุกแห่งจะต้องส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของเด็ก ทั้งในด้านสังคม จิตใจและด้านวิชาการ (รุ่ง แก้วแดง. 2544 : 220)

การจัดการศึกษาของเด็กนั้นเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ด้วย ไม่ใช่หน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงผู้เดียว ดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539 : 182) กล่าวว่า ในส่วนของผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีภารกิจส่วนตัวจนไม่พร้อมที่จะให้ความร่วมมือเมื่อโรงเรียนร้องขอมา ผู้ปกครองบางคนอาจขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผลดีของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครอง จึงละเลยไม่สนใจ ผู้ปกครองบางคนปล่อยให้ปัญหาของลูกที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเข้าขั้นวิกฤติแล้วจึงสนใจ เช่น ไปติดต่อกับทางโรงเรียนต่อเมื่อนักเรียนถูกไล่ออกจากโรงเรียน เนื่องจากปัญหาร้ายแรง เช่น ดิคาเสพติค ตั้งครรภ์ หรือขาดเรียนต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลานาน เพราะฉะนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมในการปฏิรูประบบหลักสูตรการศึกษา ให้เข้ากับชุมชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง ช่วยให้เด็กๆ มีความหวังและความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ไม่ต้องถูกบีบโดยให้ออกไปเผชิญกับสังคมในเมืองใหญ่เช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรง คิดเป็นทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิถีชีวิตอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานให้เกิดความสมดุล ในการยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีแนวทางพัฒนาด้านการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

## แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

### 1. ความหมายของคุณธรรม

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

คำว่า “คุณธรรม” นี้ท่านพุทธทาสภิกขุ (2529 : 5) ได้ให้คำอธิบายไว้อย่างละเอียดดังต่อไปนี้

คำว่า “คุณ” หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือทำให้จิตใจยินดีก็เรียกว่า “คุณ” ทำให้จิตใจยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้มีจิตใจหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือความหมายของคำนี้

ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมาย 4 อย่าง คือ 1) ธรรมะคือธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเกี่ยวข้องกับ 2) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้ 3) ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ 4) ธรรมะคือผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมีหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 253) ได้ให้ความหมายคำว่า “คุณธรรม” ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

ชัยพร วงศ์วรรณ (2540 : 29) กล่าวว่าคุณธรรม หมายถึง ลักษณะนิสัยที่ดีงาม ที่ได้ประพฤติปฏิบัติจนเคยชิน เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

กูด (Good. อ้างถึงใน มารีย์ะ ยีสมัน. 2549 : 20) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ 2 ประการ ดังนี้

1. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน
2. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

จากความหมายของคุณธรรมดังที่ได้มีผู้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่จะประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

### 2. ความหมายจริยธรรม

ได้มีผู้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ในทัศนะต่างๆ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 291) ให้ความหมายจริยธรรมว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม และกฎศีลธรรม

ชัชพร วงศ์วรรณ (2540 : 29) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางของการประพฤติตน ให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรละเว้น อะไรควรประพฤติปฏิบัติ

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 164) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การพิจารณา ตัดสินใจประพฤติหรือกระทำโดยอาศัยหลักของค่านิยมและหลักศีลธรรม เมื่อพบกับสถานการณ์ หนึ่งสถานการณ์ใด

เรสต์ (Rest. อ้างถึงใน สุจิตรา สุขसार. 2545 : 16) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับค่าหรือความรู้สึกของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสุดยอดแห่งศักยภาพของเขา

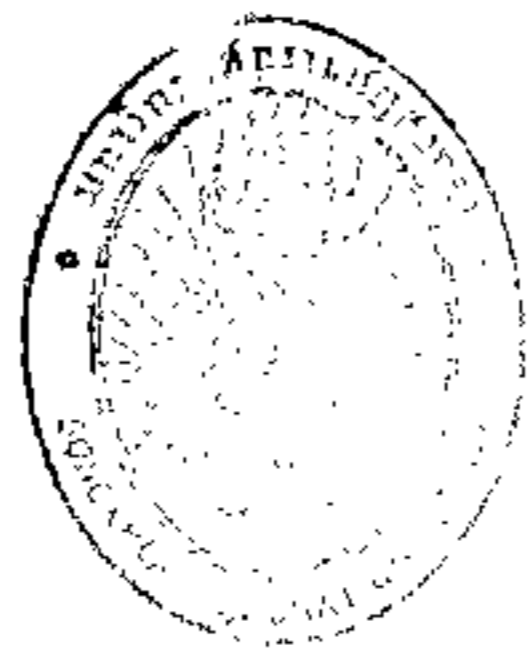
เปียเจต์ (Piaget. อ้างถึงใน มาริยะ ยีสมัน. 2549 : 21) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรมเป็นลักษณะของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ การจัดเตรียมทางสังคม ความสัมพันธ์ในรูปการกระทำร่วมกัน

บราวน์ (Brown. อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2546 : 5) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูก กับการกระทำที่ผิด คล้ายกับไวยากรณ์ที่เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาดี ออกจากประโยคที่สร้างขึ้นมาไม่ดี จริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะมีอิทธิพลจากจริยธรรมของแหล่งอื่นและมีการสร้างสรรค์ใหม่ขึ้นมามากมาย

จากความหมายของจริยธรรมดังที่ได้มีผู้กล่าวมานั้น พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติทั้งกาย วาจา และใจที่พึงงามให้ตนเอง สังคมอยู่อย่างสงบสุข และนำความเจริญมาสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ การกระทำอันดีงามที่เกิดจากการมีคุณธรรมในเรื่องนั้นๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

### 3. หลักจริยธรรมตามแนวของปรัชญาและศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธในสังคมของสมัยพุทธกาลนั้นกลุ่มคนในสังคมแสวงหาค่านิยมแห่งชีวิตอันสูงสุดเช่น กลุ่มหนึ่งแสวงหาแต่ความสุขสบาย กลุ่มอื่นก็แสวงหาชีวิตอมตะโดยการทรมานกาย บำเพ็ญพรตต่างๆ ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแห่งสายกลาง ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับหลักแห่งความจริงของสรรพสิ่งรองรับอยู่ ดังที่ ประภาสรี สีหอำไพ (2535 : 10) กล่าวว่าคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักการปฏิบัติคุณงามความดี จริยธรรมและศาสนาเป็นสิ่งที่แยกได้ยากเพราะมาจากกันและกัน จริยธรรมมีพื้นฐานการตัดสินคุณค่าอยู่ในเกณฑ์ของศาสนา



และศาสนาก็มีคุณธรรมเป็นรากฐาน อย่างไรก็ตามก็ตีปรัชญาเดียวกันกับจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งพิจารณาได้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. คุณธรรมมีต้นเค้า (Origin) มาจากศาสนา  
2. คุณธรรมจะไม่ใช่ที่ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางดังที่เป็นอยู่ ถ้าปราศจากศาสนา เป็นสื่อการสืบทอด

3. คุณธรรมกับศาสนามีความเชื่อมโยงกัน ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเชื่อมโยง เพราะความเชื่อมโยงของคุณธรรมมีเหตุผลและผลต่อเนื่องเชื่อมโยงมาจากความเชื่อมโยงทางศาสนา

ซึ่งจากการวิเคราะห์โดยนัยทางคุณธรรมเช่นนี้ ทำให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ของจริยธรรมได้ดังต่อไปนี้

1. ศาสนาทุกศาสนามีพื้นฐานจริยธรรมที่ชี้บ่งความดี ความงาม ความถูกต้อง บุญกุศลเป็นแก่นสารของศาสนาที่ศาสนานำมาประกอบเป็นหลักธรรมคำสอน ศาสนาทำหน้าที่ชี้รหัสจริยธรรมออกมาเป็นข้อปฏิบัติ และเป็นข้อกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

2. ศาสนาและจริยธรรมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สามารถวิเคราะห์แยกแยะรายละเอียดแยกออกจากกัน โดยลักษณะการวิเคราะห์ทางเทวศาสตร์หรือธรรมชาตวิทยากับจริยศาสตร์ โดยนัยนี้ศาสนาได้เปรียบเทียบคล่องที่มีฝั่งทั้งสองข้างขนานเป็นขอบเขตให้สายน้ำไหลไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทาง จริยธรรมเปรียบเสมือนน้ำถ้าคลองปราศจากน้ำย่อมเหือดแห้งไร้คุณค่า จริยธรรมจึงเป็นคุณค่าที่ทำให้ศาสนาดำรงสืบทอดมาโดยตลอด ส่วนศาสนาเป็นคลองธรรมกำหนดวิถีทางการดำรงชีวิตที่มีกรอบเป็นขอบเขต รักษาคุณค่าของจริยธรรมให้เป็นแนวเดียวกัน ศาสนาเป็นสื่อในการดำรงและสืบทอดคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับนับถือตลอดมา

3. ศาสนาอาจเสื่อมเพราะขาดการปฏิบัติอย่างจริงจังของศาสนิกชน หรือถูกทำลายย่ำยีจากภายนอก แต่จริยธรรมเป็นคุณค่าถาวร ไม่มีสิ่งใดลบล้างได้ ตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนาที่สูญหายไปจากประเทศอินเดียซึ่งเป็นแดนพุทธภูมิในช่วงที่ถูกศาสนาอื่นทำลาย เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองสงบลง พระพุทธศาสนาก็มีสาวกประกาศเผยแผ่ขึ้นในประเทศอินเดีย เป็นที่ยอมรับนับถือได้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

4. ศาสนามีศาสนิกชนที่ศรัทธา ดังนั้นจริยธรรมที่มีรายละเอียดปลีกย่อย สามารถใช้เหตุผลวิเคราะห์ ถูก-ผิด ดี-ชั่ว ควร-ไม่ควร ได้หลายทางตามสภาพเหตุการณ์แวดล้อม ทำให้ยุ่งยากแก่การตัดสินใจสิ่งใดมีจริยธรรมหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ศาสนาจึงเป็นกฎที่ใช้ตัดสินสร้างระเบียบวินัยขึ้นในสังคม

5. ศาสนาและจริยธรรม สร้างสันติสุขขึ้นในโลก ความสัมพันธ์ของศาสนาและจริยธรรมนำไปสู่การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในจิตใจของบุคคล ขยายขอบเขตกว้างไปถึงการ



อำนาจประโยชน์ต่อผู้อื่น มีความรักเมตตากรุณา มีการให้อภัย รู้จักปฏิบัติต่อกันด้วยความเข้าใจ และปรารถนาดีต่อกัน หลักธรรมจริยธรรมสร้างความสัมพันธ์ในมวลมนุษยชาติ ทำให้เกิดหลักศาสนาที่เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาและจริยธรรมจึงมีลักษณะที่สนับสนุนเสรีภาพของมนุษย์ในด้านปลูกจิตสำนึกในมโนธรรมของบุคคล มีบทกำหนดลงโทษและให้รางวัล ตัดสินโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งดูเหมือนมีอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ แต่ถ้าวิเคราะห์บทลงโทษหรือรางวัลทางจิตใจอย่างถ่องแท้แล้ว บทลงโทษและการให้รางวัลนั้นจะมีลักษณะตรงกับคำที่กล่าวว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ”

6. ศาสนาและจริยธรรมมีปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) เป็นแก่นสารเช่นเดียวกัน แต่มีการตีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานความรู้ของศาสตร์ต่างๆ เช่น เทวศาสตร์ตีความว่า ศาสนาคือความต่อเนื่องคุณธรรมที่มีพื้นฐานมาจากอำนาจปาฏิหาริย์หรือเทวโองการ ด้านจริยศาสตร์ ตีความว่า จริยธรรม คือคุณค่าที่เสริมสร้างความบริสุทธิ์สมบูรณ์ให้แก่บุคคล และสังคมส่วนรวม นักการศึกษาตีความว่า จริยธรรมคือคุณธรรมที่ต้องสนับสนุนให้มีการสอนและฝึกปฏิบัติให้แก่ผู้เรียน ความสัมพันธ์โดยนัยนี้จะเห็นได้ว่าการศึกษาศาสนาต้องศึกษาจริยธรรมในศาสนานั้น จึงจะเข้าใจศาสนาได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาใด

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม และศาสนา จึงเป็นส่วนประกอบของกันและกัน จะเห็นได้ว่า ปรัชญาคุณธรรม (Moral Philosophy) นั้นเป็นส่วนประกอบของคุณธรรม (Moral) และจริยธรรม (Ethics) โดยมีศาสนา (Religion) เป็นความเชื่อสูงสุดที่มีอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าร่วมกันจนเกิดความนิยมนับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอน ซึ่งเป็นกฎของสังคมด้วย

พระราชวรมุณี (2525 : 67-68) อธิบายเพิ่มเติมว่า แนวคิดแห่งปรัชญาดังกล่าวนี้คือหลักแห่งไตรลักษณ์ซึ่งมีความหมายโดยย่อ ดังนี้

1. อนิจจตา ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ความไม่คงตัว ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายต่อไป

2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดันฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัวเพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไปจะทำให้คงอยู่สภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัวไม่ให้ความสมอยากแท้จริงหรือความพึงพอใจเต็มที่ แก่ผู้อยากด้วยตัณหาและก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

3. อนัตตา ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง

กล่าวได้ว่าพุทธปรัชญาไม่ถือว่ามีสิ่งใดในโลกที่ดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศไม่มีการเปลี่ยนแปลง สิ่งทั้งหลายจะมีอยู่ก็แต่โดยในฐานะที่เป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัย เมื่อเหตุปัจจัยหนึ่ง เปลี่ยนไปความหมายของสิ่งที่กำลังกล่าวถึงก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

มนุษย์ก็เช่นกัน มิใช่ภาวะแห่ง “ตัวตน” ที่ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์โดยตนเองได้ แต่ความหมายของมนุษย์ก็เกิดขึ้นภายในสถานการณ์หนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อม มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลกพอๆ กับที่โลกหรือสถานการณ์เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ตามหลักพุทธปรัชญานั้น ภาวะการดำรงอยู่ของมนุษย์มีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและภาวะแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับความจริงของโลกในฐานะที่เกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยต่าง ๆ อาศัยกันอยู่เนืองเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมแบบพุทธ เหตุว่าผู้มีความยึดมั่นถือมั่นสูงย่อมเป็นผู้เห็นห่างจาก “ความจริง” แห่งปรากฏการณ์และจริยธรรมแบบพุทธ คือ “ยา” รักษาโรคความยึดมั่นถือมั่นนี้เอง วิธีหนึ่งที่จะตัดสินได้ว่าการกระทำหนึ่งๆ นั้นผิดหรือถูก ดีหรือชั่ว ก็โดยการพิจารณาว่าการกระทำนั้นไม่นำไปสู่การปล่อยวางหรือการควบคุมกิเลสตัณหา

ลักษณะทางจริยธรรมพุทธศาสนา พุทธศาสนามีได้สอนให้เชื่อในพระเจ้าสูงสุด แต่ชี้ให้เห็นว่าความจริงคือ กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของเหตุปัจจัยต่างๆ พุทธศาสนามีได้สอนให้ยึดมั่นถือมั่น แต่ให้ปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญแห่งจริยธรรมพุทธ

พระพุทธเจ้ามิได้เพียงแต่บอกว่า “อะไร” คือจุดหมายของชีวิตแต่ท่านได้แนะวิธีดำเนินไปตามแนวทางอันสันติด้วย ข้อกำหนดทางจริยธรรมอันเป็นหลักพื้นฐานที่สุดในพุทธศาสนาได้แก่ศีลห้า ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นตัวอย่างจริยธรรมแบบพุทธที่สำคัญที่สุดรูปแบบหนึ่ง คือ

ศีลข้อ 1. ละเว้นจากการฆ่า ไม่เพียงแต่ฆ่ามนุษย์ด้วยกันแต่ห้ามฆ่าสัตว์ด้วย มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายควรอยู่ด้วยกันอย่างสันติ ไม่มีชีวิตใดควรถูกฆ่าทำลายโดยตั้งใจ การห้ามทิ้งเศษอาหารบนหญ้าเขียวเพราะอาจทำให้หญ้าตาย การจำพรรษาในฤดูฝนเพื่อป้องกันการเดินเหยียบย่ำไร่นาของชาวบ้านเสียหาย ล้วนแต่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนามีทัศนคติอันเป็นมิตรและเอื้ออารีต่อภาวะของชีวิตและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นได้ว่าพุทธศาสนาสอนให้พิจารณาเห็นความสำคัญของภาวะแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตทั้งหลายและการงดเว้นจากการทำลายก็เป็นเครื่องแสดงถึงความเมตตากรุณาในรูปแบบหนึ่งด้วย

ศีลข้อ 2. ละเว้นจากการขโมย การขโมยมิได้หมายถึงเพียงการหยิบฉวยเอาสิ่งของที่มิใช่ของตนมาครอบครอง การปล้น การคดโกงเป็นเพียงตัวอย่างให้เห็นชัดของการขโมยเท่านั้น

การละเมิดสิทธิของผู้อื่น การก้าวร้าวหน้าที่การงานของผู้อื่นโดยผลการ ปล่อยให้ล่วงเลยไปโดยมิได้ทำงานที่ถูกจ้าง การละทิ้งหน้าที่ การหลีกเลียงความรับผิดชอบ การฉ้อฉลทางการเงินหรือทรัพย์สินของสาธารณชนหรือของผู้อื่น ฯลฯ ล้วนแต่เป็นรูปแบบหนึ่งของการ

ขโมยทั้งสิ้น แท้จริงแล้วเราแทบทุกคน “ขโมย” กันทั้งนั้น การไม่ขโมยในความหมายที่กว้างนี้ย่อมเป็นเครื่องสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างชีวิตทั้งหลาย

ศีลข้อ 3. ละเว้นจากการประพฤติดีกในกาม มีบันทึกในพระสูตรตอนหนึ่งว่า พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้มองสตรีด้วยทัศนคติ 3 ประการ คือ พึงมองสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวมารดาว่าเป็นมารดา สตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวพี่สาวหรือน้องสาวว่าเป็นพี่สาวหรือน้องสาว และสตรีที่มีอายุรุ่นราวคราวลูกสาวเป็นลูกสาวถึงแม้ว่านี่คือคำสั่งสอนสำหรับศิษย์ผู้เป็นสงฆ์แต่ก็ถือได้ว่าเป็นทัศนคติทั่วไปที่บุรุษพึงมีต่อสตรีอื่นที่มีใช้ภรรยาตน หากปฏิบัติเช่นนี้ความริ้วฉานในชีวิตครอบครัวจะน้อยลง จะมีความสุขในครอบครัวและเพิ่มพูนความสุขแก่สังคมในส่วนรวมได้

ศีลข้อ 4. ละเว้นจากการพูดจาใส่ร้าย การไม่กล่าวเท็จเป็นการสนับสนุนความจริงและมีได้จำกัดเพียงการไม่พูดเท็จเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการที่บุคคลไม่ควรกล่าวเท็จแก่อีกบุคคลหนึ่งในศาลสถิตยุติธรรมหรือในที่ชุมชน บุคคลไม่พึงควรทำให้ผู้อื่นกล่าวเท็จหรือรับรองสนับสนุนบุคคลผู้กล่าวเท็จและควรหลีกเลี่ยงจากการกล่าวเท็จทั้งหลาย ดังนั้นสังเกตได้ว่าการละเว้นจากการกล่าวเท็จ มีความหมายที่กว้างรวมไปถึงการไม่ยอมรับความชอบธรรมของผู้กล่าวเท็จด้วยพุทธศาสนาสอนมิให้คนแต่ละคนประพฤดิเยี่ยงสุภายิตที่ว่า “เอาตัวรอดเป็นยอดดี” การปล่อยให้ผู้อื่นกล่าวเท็จถือว่าเป็นความผิดของตนเช่นกัน

ศีลข้อ 5. ละเว้นจากการค้ำน้ำเมาการค้ำน้ำเมาจะส่งผลให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรมและขาดสติ พุทธศาสนาสอนให้คนมีสติ การขาดสติเป็นบ่อเกิดของความผิดชนิดต่างๆ ได้นานัปการเช่น การขับรถอย่างขาดสติ การทำลายชีวิตของผู้อื่น การเมอาละวาดทุบตีผู้อื่น น้ำเมาเป็นสิ่งเสพติดสิ้นเปลืองทรัพยากรให้โทษแก่ตนเองและสังคม

ข้อปฏิบัติแห่งศีลห้านี้เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคมมนุษย์ การตัดกิเลสไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกลและเป็นไปไม่ได้ แต่ข้อปฏิบัติต่างๆ จากศีลห้านี้ ถ้าปฏิบัติจริงจึงในการทำศีลข้อหนึ่งให้บริสุทธิ์จริงๆ แล้วย่อมหมายถึงการยกระดับศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมทั้งหมดด้วย ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ตั้งแต่ครั้งแรกที่ส่งสาวกออกประกาศศาสนา ซึ่งพระราชวรมุณีได้เรียบเรียงไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่า หลักจริยธรรมตามแนวของศาสนา และปรัชญาของศาสนาพุทธจะหมายถึงพันธะที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์และทวีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์จึงต้องมีจริยธรรมต่อสังคม ซึ่งจะเป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยและเป็นสุขร่มเย็นกันถ้วนหน้า

#### 4. การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

โรงเรียนนับว่าเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนของชาติที่จะเป็นสมาชิกของสังคมในภายภาคหน้า และเป็นบ้านที่สองของนักเรียนที่เป็นเป้าหมายหลักของนิสัย คุณธรรมจริยธรรมให้ติดตัวเด็กต่อไป ดังที่ พุทธทาสภิกขุ (2505 : 199) ได้แสดงความคิดเห็นว่าการที่คนเราจะมีการศึกษาดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียนได้จริงนั้น เราต้องมีองค์ประกอบ 3 อย่างเป็นอย่างน้อยคือ

1. มีครูดี คือ มีครูซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านความรู้ และความสามารถเหมาะสมต่อการเป็นผู้สอนคนให้เป็นคนดี มีความรู้ได้แท้จริง
2. มีวิธีการสอนดี คือเป็นผู้ที่มีความสามารถสอนหรือพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการได้

3. มีสิ่งแวดล้อมดี จัดหรือพัฒนาสิ่งทั้งปวงที่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสจากทางด้านกายและใจ เป็นต้น ให้มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดี

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนนั้น บรูม (Bloom. อ้างถึงใน ขวัญใจ พลอย ล้อมเพชร. 2541 : 20-21) กล่าวว่ามิจุดมุ่งหมายที่เป็นหลักใหญ่ๆ ของโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป 3 ประการ คือ

1. พฤติกรรมทางจริยธรรมกับพฤติกรรมด้านคุณลักษณะ ได้แก่พฤติกรรมด้านความรู้ความคิด (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านความรู้สึก (Affective Domain) และพฤติกรรมด้านความคล่องแคล่วของร่างกาย (Psychomotor Domain) ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล อันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพซึ่งเกิดจากองค์ประกอบหลาย ๆ ประการ ทั้งในตัวบุคคลเองคือ ความรู้ ความคิด สติปัญญา และองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การอบรมบ่มนิสัยและสภาพแวดล้อมอื่นๆ ดังนั้นบุคคลใดจะมีจริยธรรมหรือคุณธรรมสูงหรือต่ำมิได้ขึ้นอยู่กับเป็นผู้ฉลาด มีสติปัญญาดีเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องขึ้นอยู่กับการอบรมสภาพแวดล้อมทางครอบครัว และสังคมอีกด้วย

2. มุ่งให้นักเรียนได้มีความรู้พื้นฐานที่ดี

3. มุ่งให้มีความประพฤติที่ดีงามเพื่อร่วมอยู่ได้ในสังคม

ธีระ ชัยยุทธยรรยง (2535 : 27) กล่าวว่าในการส่งเสริมจริยธรรม ตัวนำที่จะนำไปสู่การมีคุณธรรมจริยธรรมนั้นคือ ค่านิยม การเรียนรู้ของบุคคลจะเริ่มต้นจากความจำเป็นหรือความต้องการจึงจะได้ผลดี เพราะเมื่อเกิดความจำเป็นขึ้นแล้วต่อไปก็จะเกิดความชอบหรือความสนใจตามมา ความชอบนี้จะไปกระตุ้นให้มีความชอบหรือความเชื่อในคุณค่าของสิ่งนั้นๆ และจะกลาย

มาเป็นค่านิยม ค่านิยมจะก่อตัวอยู่ระยะหนึ่งนานพอสมควร ก็จะกระตุ้นให้เกิดสภาวะในใจที่มุ่งมั่น จะกระทำ ซึ่งภาวะนี้เรียกว่าทัศนคตินั่นเอง เมื่อมีทัศนคติเกิดขึ้นแล้วย่อมจะกระตุ้นให้ลงมือกระทำ หรือปฏิบัติ

กรมวิชาการ (2546 : 10-18) กล่าวว่า วิธีการส่งเสริมจริยธรรมมี 4 วิธี คือ

1. การปรับพฤติกรรม พฤติกรรมในที่นี้หมายถึงอาการที่บุคคลแสดงออกเป็น พฤติกรรมภายนอก เช่น การเดิน การพูด และหมายรวมไปถึงพฤติกรรมภายใน เช่น ความ กลัว ความเกลียด เป็นต้น โดยแนวคิดยึดหลักว่ากลุ่มคนที่อยู่รวมกันมากๆ เป็นสังคมนั้น เพื่อให้ เกิดความเป็นระเบียบ มีระบบ จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ สำหรับควบคุมพฤติกรรม ของคนในสังคมนั้นให้ เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากกฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆ ก็จะต้องปรับพฤติกรรมให้เข้าสู่แนวทางที่พึงประสงค์จึงจะมีชีวิตที่สงบสุข

2. การทำค่านิยมให้กระจ่าง แนวคิดนี้เป็นการหาหนทางให้คนแต่ละคนรู้จักตนเอง และรู้จักคนอื่น ในความหมายคือต้องการให้รู้ว่าตนเองคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ต่อปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้น มุ่งให้แต่ละคนสำรวจตนเอง โดยจะมีฝ่ายหนึ่งช่วยกระตุ้น โดยใช้เทคนิคคำถามปลายเปิด อันจะนำไปสู่ความเข้าใจในตนเองอย่างกระจ่างแจ้ง

3. การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เป็นการนำเอาแนวคิดของทฤษฎีการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมของโคลเบิร์กมาส่งเสริมจริยธรรม โดยมีความคาดหวังคือให้ผู้เรียนมีพัฒนาการของการ ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงอย่างน้อยถึงขั้นทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม โดยพัฒนาการทางจริยธรรม ของนักเรียนไม่สามารถกระทำได้ด้วยการสอน ไม่อาจกระทำได้ด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู และไม่ อาจกระทำได้ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบต่างๆ แต่จริยธรรมพัฒนาขึ้นได้ด้วยการนึกคิดของแต่ละคน ตามลำดับขั้น และตามระดับพัฒนาการทางปัญญาที่ผูกพันกับอายุ หากยังไม่ถึงวัยอันสมควร พัฒนาการบางส่วนของจริยธรรมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการ ทางจริยธรรมคือ กิจกรรมด้านการอภิปรายที่เปิด โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปราย โดย เน้นหนักของการเลือกทางเลือกทางด้านจริยธรรมซึ่งมีภาวะการขัดแย้งในตัวเอง (Moral Dilemma) ซึ่งทางเลือกที่ปรากฏทั้งสองทางนี้ไม่พึงประสงค์ทั้งคู่ สภาพทางเลือกด้านจริยธรรม เป็นสภาพการณ์ที่บุคคลแต่ละบุคคลกำลังเผชิญหน้ากับทางเลือกของการกระทำ 2 ทางเลือกแต่ละ ทางเหล่านี้ ไม่ว่าจะเลือกทางเลือกใดก็ตามเมื่อกระทำลงไปแล้วจะก่อให้เกิดภาวะความเครียด และ ภาวะความขัดแย้งขึ้นในจิตใจของผู้เลือก โดยเมื่อผู้เลือกตัดสินใจเลือกทางใดทางหนึ่งลงไปแล้ว ก็จะต้องให้เหตุผลที่ตนคิดว่าเป็นเหตุให้เลือกทางเลือกนั้นๆ และเหตุผลที่ให้ออกมาเป็นระดับของ เหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นมีหรือคิดออกมาได้

4. กระบวนการกลุ่ม คำว่ากระบวนการกลุ่มมีคำที่ใช้เรียกชื่อด้วยกันหลายคำในความหมายเดียวกัน เช่น กระบวนการกลุ่ม กลุ่มสัมพันธ์ พลวัตรกลุ่ม พลังกลุ่ม หรือกลศาสตร์กลุ่ม ในภาษาอังกฤษก็มีคำที่ใช้ได้หลายคำ เช่น Group Dynamics, Group Process, Group Psychology เป็นต้น ซึ่งกระบวนการกลุ่มเป็นวิทยาการแขนงหนึ่งซึ่งพยายามศึกษาเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มคนเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นจะเป็นประโยชน์ในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์และการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มคนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ.2549-2553) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2548 : 9) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ตัวบ่งชี้ ดังนี้

- 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่นับถือ
- 1.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 1.3 มีความกตัญญูกตเวที
- 1.4 มีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
- 1.5 ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตน และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
- 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การให้การศึกษาในโรงเรียนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ การให้ความรู้ และการให้มีความประพฤติดีควบคู่กันไป ซึ่งต้องอาศัยตัวจักรที่สำคัญคือผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองตลอดจนการกำกับติดตามผล การส่งเสริมจริยธรรมให้แก่นักเรียนจึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้ และจากการศึกษามาตรฐาน ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549-2553) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าในมาตรฐานที่ 1 ซึ่งเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

#### 5. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การศึกษาเป็นกุญแจสำคัญสำหรับการพัฒนามนุษย์ซึ่งควรให้มีการพัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านวิชาการไปพร้อมกันอย่างเหมาะสม โดยใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนธรรมที่บูรณาการร่วมกันเป็นองค์รวม และคนเรานั้นแม้วิชาความรู้จะดีเลิศสูงส่งสักเพียงใดก็ตาม ถ้า

ความประพฤติไม่ดี ไม่มีวินัย จิตใจต่ำ ไร้ศีลธรรมวัฒนธรรมเสียแล้ววิชาความรู้นั้นก็ไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะใช้ไปในทางที่ผิด ทุจริต เบียดเบียนและทำลายผู้อื่นให้เดือดร้อน เสียหายร้ายแรงเสียกว่าคนที่ไม่มีความรู้เสียอีก (วิพทโยคะ รัตนรังษี และสังค ไทยทวี. 2530 : 70) ดังที่ ประภาศรี สีหอำไพ (2535 : 15) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม (Moral Progress) ไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนั้นควรปลูกฝังไว้ในจิตสำนึก เป็นสัจชาตญาณที่สร้างพฤติกรรมให้สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า ตัดสินใจที่จะเลือกพฤติกรรมปฏิบัติเป็นมาตรฐานความประพฤติที่ดีงาม สร้างคุณภาพและคุณลักษณะทางบุคคลให้กระทำความดี ละเว้นความชั่ว สร้างสภาพแวดล้อมที่สงบและมีหลักแห่งการดำรงชีวิตอันประเสริฐ การพัฒนาจึงสามารถจะทำได้ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว (Differentiation) ตระหนักว่าความดีเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้ผู้อื่นและตนเองเดือดร้อน คนดียอมเป็นที่ชื่นชมยกย่อง เป็นสิ่งที่นำความสุขใจมาให้ ในทางตรงกันข้าม ความชั่วเป็นสิ่งที่นำความทุกข์กังวลใจมาให้

2. ใช้หลักการสากลในการพิจารณา สามารถนำเกณฑ์ แยกแยะความดีงาม กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป เป็นการประยุกต์ระบบคุณธรรมขึ้นมาใช้อย่างกว้างขวางจนเป็นหลักการสากล (Universalization)

3. ความเข้าใจในคุณธรรม ซึมซาบอยู่ในจิตใจ เมื่อมีเหตุการณ์หรือความปรารถนาสามารถตัดสินใจเลือกประพฤติอยู่ในขอบเขตของความถูกต้อง สร้างค่านิยมที่เสริมสร้างคุณธรรมด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง (Comprehensiveness)

4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่เสริมสร้างคุณภาพ มีแก่นสารที่เป็นหลักชัดเจน มีสัมพันธ์ภาพติดต่อกันเป็นลำดับ (Coherence)

5. เมื่อเลือกปฏิบัติสิ่งใดแล้วสามารถแยกแยะได้ว่า ตนเองได้กระทำความดีงามที่เข้าใจสถานะของคุณงามความดีได้มากน้อยเพียงไร วิจารณ์การกระทำของตนเองได้ (Criticism)

6. การตัดสินคุณธรรม (Justification) สามารถอธิบายและมีเหตุผลพิสูจน์ได้ว่าเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 177) กล่าวว่ากิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ
2. กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม
3. กิจกรรมชมรมอาสาสมัคร
4. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

ส่วน อารี จำปาทอง (2530 : 43) ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมในด้านคุณธรรม จริยธรรมเพิ่มเติม ดังนี้

1. จัดโครงการมอบประกาศเกียรติบัตรหรือรางวัลแก่นักเรียนที่ประพฤติดี
2. นำนักเรียนไปทำบุญตักบาตรหรือเวียนเทียนที่วัดร่วมกับผู้ปกครองนักเรียน
3. จัดประกวดเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก
4. จัดการแสดงนักเรียน โดยเน้นเนื้อเรื่องเป็นคติธรรม
5. นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมที่โรงเรียน

นอกจากนี้ โคลเบอร์ก (Kohlberg อ้างถึงใน ทิตยา สุวรรณชฎ. 2526 : 21) ได้พบว่าการพัฒนาการของระบบคุณธรรมจริยธรรมในบุคคลที่จะใช้ตัดสินใจ แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. แบบก่อนใช้หลักการ (Preconventional Judgement) ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่ยึดตัวเองเป็นหลัก (Egocentric) คุณธรรมที่เข้ามาเกิดจากความต้องการส่วนบุคคล
2. แบบใช้หลักการธรรมดา (Conventional Judgement) เป็นการใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันในอันที่จะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม ชุมชน และสังคม ในกรณีนี้จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นการยึดถือ ในอันที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดไม่ถูกต้อง
3. แบบใช้หลักสากล (Postconvention Judgement) แบบนี้เป็นการพิจารณาใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นสากล นอกเหนือจากคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่ม ชุมชน หรือสังคมของตนเอง

## 6. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่าจริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีพัฒนาการจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทางจริยธรรมก็ยังเชื่อว่าการพัฒนานี้ในบุคคลต่างๆกัน มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ นักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากลงความเห็นว่า ต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคมแต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไปมาก ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเพียงบางทฤษฎีเท่านั้น ดังต่อไปนี้

### 6.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg. อ้างถึงใน กรมวิชาการ. 2541 ก : 40-41) กล่าวว่า โคลเบอร์กเชื่อว่าการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางการจริยธรรม นอกจากนี้ โคลเบอร์กได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม กับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่างๆ ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์จริยธรรมกับความสามารถที่จะรอผลที่ดีกว่าในอนาคตแทนที่จะรับเอาผลที่เล็กน้อยกว่าในปัจจุบัน หรือในทันทีซึ่งลักษณะนี้เรียกว่า “ลักษณะมุ่งอนาคต” ผู้มีจริยธรรมสูง ยังเป็นผู้มีสติ ยังมี



ความสามารถควบคุมอารมณ์ของตนและมีความภูมิใจในตนเอง และสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้มี  
 จริยธรรมต่ำ โคลเบอร์ก สรุปว่า ความเป็นผู้มีจริยธรรมสูงเกิดจากความสามารถในการเพ่งความ  
 สนใจที่กฎเกณฑ์ และมีความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่างๆ โดยทั่วไปด้วย

นอกจากนี้โคลเบอร์กยังได้ศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเปียเจต์ และพบความ  
 จริงว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์ในบุคคลอายุ 10 ปี เป็นส่วนมาก  
 แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมอีกหลายขั้นตอน

จากอายุ 11 ปี ถึง 25 ปี และการใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำ  
 อย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เหตุผลเชิงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเป็นเครื่องทำนาย  
 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น ในสถานการณ์แต่ละชนิดได้อีกด้วย

จากการศึกษาพัฒนาการด้านจริยธรรม โดยวิเคราะห์คำตอบของเยาวชนอเมริกันที่  
 อายุ 10 ปี ถึง 16 ปี เกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกทำพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ในสถานการณ์ที่ขัดแย้ง  
 ระหว่างความต้องการส่วนบุคคล และกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม โคลเบอร์กแบ่งจริยธรรมออกเป็น  
 ขั้นตอนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น 3 ระดับ ได้เรียงตามอายุของผู้ให้เหตุผลดังนี้

ขั้นที่ 1	หลักการหลบหลีกการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) 2-7 ปี	1. ระดับก่อนเกณฑ์ (Proconventional Level) 2-10 ปี การกระทำของเด็กในขั้นนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษและการแสวงหารางวัล
ขั้นที่ 2	หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoist Orientation) 7-10 ปี	เด็กถือว่าการที่คนอื่นกระทำตามที่เขาต้องการนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าการกระทำนั้นจะขัดกับ บุคคลอื่น ชอบแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน โดยไม่ให้เสียเปรียบกันด้วย
ขั้นที่ 3	หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (Good-boy Orientation) 10-13ปี	2. ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) 10-16 ปี เป็นระดับที่เด็กทำตามสังคม ประเพณี กฎหมาย ศาสนา โดยจะควบคุมความประพฤติ
ขั้นที่ 4	หลักการทำหน้าที่ของสังคม (Authority and Social Order Maintaining Orientation) 13-15 ปี	จากการดิ้นรนของสังคม การกระทำจะเป็นไปตาม ที่ผู้อื่นเห็นชอบ โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน ดังนั้น การเลียนแบบจึงมีมาก แม้ว่าแบบอย่างนั้นจะ ขัดกับสังคมก็ตาม ต่อมาจึงตระหนักในบทบาท และหน้าที่ของตนตามกฎหมาย

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา

(Contractual Legalistic Orientation) 16 ปี ขึ้นไป

3.ระดับเหนือเกณฑ์

(Post Conventional Level)

16 ปีขึ้นไป เด็กจะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสากล

คือมีการกระทำที่แยกตนออกจากกฎเกณฑ์และความคาดหวังของผู้อื่น ในการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ จะต้องนำมาวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อน แล้วจึงตัดสินใจ โดยคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์สูงสุดของสังคมไม่รู้จักล้าสิทธิของคนอื่น มีความรู้สึกเป็นสากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน

#### 6.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเป็ยเจท์

เป็ยเจท์เป็นผู้ริเริ่มทางความคิดว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นเป็ยเจท์ได้แบ่งขั้นของการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม จะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงสองขวบ เด็กในขั้นนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดลอมอย่างละเอียด มีแต่ความอยากความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น

2. ขั้นยึดคำสั่ง ในชั้นอายุ 2 - 8 ปี เด็กจะมีพัฒนาการในขั้นยึดคำสั่ง กล่าวคือเด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนต้องกระทำตาม

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน เป็ยเจท์เชื่อว่าขั้นนี้เกิดขึ้นจากการพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อเด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกันและความเท่าเทียมกันของบุคคล ในช่วงอายุ 8 ถึง 10 ปี เด็กที่อยู่ในสภาพสังคมปกติจะบรรลุถึงขั้นที่สาม แต่มีเด็กบางคนที่พัฒนาการอาจหยุดชะงักอยู่ในขั้นที่สอง เนื่องด้วยการบีบบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือสังคม หรืออาจเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

#### 6.3 ทฤษฎี Value Clarification (VC)

คือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการทำให้ค่านิยมกระจ่าง เป็นวิธีการที่ใช้กันมากในสหรัฐอเมริกา แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติก

ปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรแก่การยึดถือกระบวนการ VC มีจุดมุ่งหมายให้แต่ละบุคคลค้นพบด้วยตนเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องตามธรรมชาติของตนเองเป็นอย่างไร วิธีการที่ใช้กับทฤษฎีนี้คือ การชี้แนะหรือจัดการให้มีการชี้แนะ ให้บุคคลคิดขึ้นมา เพื่อให้เกิดความกระจำงในความสำเร็จ ทักษะคติ พฤติกรรมและในความรู้สึกรักของตนเอง (ธีระพร อุวรรณโณ. 2530 : 10)

#### 6.4 ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์

ตามแนวคิดจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นแนวคิดที่ใช้กันมากในการพัฒนามนุษย์ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์มีความดีและมีคุณค่าต่อการยอมรับ มีความต้องการมุ่งไปสู่สัจการแห่งตน (Self-Actualization) ถ้าสิ่งแวดล้อมของเขาดีพอหรือเอื้ออำนวยแรงจูงใจของมนุษย์ และกระบวนการพัฒนามุ่งไปสู่สัจการแห่งตนนั้น ส่วนใหญ่เป็นลำดับขั้นซึ่งได้รับการตอบสนองของความ ต้องการพื้นฐานเพื่อให้เกิดความอิสระในการเติมเต็มในลำดับขั้นต่อไป

ทฤษฎีแรงจูงใจที่เป็นไปตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow Hierarchical Theory of Motivation) ได้แสดงลำดับขั้นความต้องการไว้ดังนี้

เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการของคนในขั้นต่ำสุด ซึ่งเป็นความต้องการด้านสรีระ ได้แก่ อาหาร เพศ เงิน แล้วก็ยับยั้งความต้องการปลอดภัยในขั้นที่ 2 ขั้นความต้องการขั้นที่ 1 และ 2 เป็นความต้องการปัจจัยเบื้องต้นที่จำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่

เมื่อได้รับรักเต็มที่แล้วในขั้นที่ 3 ความต้องการศักดิ์ศรีและเกียรติในขั้นที่ 4 จะเป็นตัวแรงผลักดันให้แสวงหาหรือแสดงพฤติกรรมให้รับเกียรติหรือศักดิ์ศรีที่ตนต้องการ และเมื่อใครปฏิบัติตนอย่างไรก็จะได้บุคลิกภาพอยู่ในขั้นที่ตนปฏิบัติ

ลักษณะการแสดงออกด้วยแรงผลักดันหรือแรงยั่วจากความต้องการเช่นนี้จะช่วยให้คนพัฒนาจนสมบูรณ์ในทุกขั้นจนถึงขั้นที่ 5 ซึ่งเป็นขั้นแสวงหาคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและอาชีพ เมื่อบุคคลแสวงหาคุณธรรมก็จะแสดงพฤติกรรมครองคุณธรรมและปฏิบัติตนมีวินัย และจริยธรรม ชีวิตย่อมจะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิผลทั้งในเชิงสังคม (จิตใจ) และในเชิงเศรษฐกิจ (เงิน งาน)

สรุปได้ว่า การพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ ควรให้มีการพัฒนาตั้งแต่ยังเยาว์วัย เพราะจะเป็นการสร้างรากฐานที่ดีในการพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไป ดังนั้นชุมชนควรมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การเข้าร่วมกิจกรรม โครงการของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษา สถานภาพบทบาทในชุมชน และการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรม โครงการของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

เดือนเพ็ญ เปรมจิตต์ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องความคาดหวังของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับอนุบาลของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ปกครองนักเรียนอนุบาลปีการศึกษา 2537 จำนวน 396 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่าผู้ปกครองคาดหวังให้โรงเรียนจัดหลักสูตรเน้นการเตรียมความพร้อม และส่งเสริมกิจกรรมการร้องเพลงและรำไทย ครูควรให้การบ้านและให้อ่านหนังสือทุกวัน จัดศูนย์หนังสือในห้องเรียน มีการวัดผลระหว่างเรียนโดยใช้แบบทดสอบและการสังเกต รายงานผลภาคเรียนละ 1 ครั้ง ครูผู้สอนควรเป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31 – 40 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีผ่านการอบรมมาแล้ว พุดจาสุภาพ รักเด็ก อาคารเรียนควรเป็นอาคารชั้นเดียว ห้องเรียนควรเป็นพื้นไม้ บริเวณโรงเรียนสะอาดเรียบร้อย ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่ มีสนามเด็กเล่น โต๊ะเก้าอี้ทำด้วยวัสดุเบา ๆ เคลื่อนย้ายง่าย จัดได้หลายรูปแบบ สื่อการสอนควรมีเครื่องรับโทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดิทัศน์ การติดต่อกับผู้ปกครองควรติดต่อทางวาจา มีการประชุมผู้ปกครองปีละสองครั้ง ความเห็นของผู้ปกครองนำมาเป็นแนวในการจัดการเรียนการสอน

วาด หนูมา (2540 : 252-253) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา โดยศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีโรงเรียนดีเด่นรางวัลพระราชทานในจังหวัดชัยนาทและอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่ากรรมการศึกษาประจำโรงเรียน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบมีการประชุมคณะกรรมการศึกษาปีละ 4-5 ครั้ง โรงเรียนเน้นและร่วมกิจกรรมทางศาสนาของชุมชน เพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน กรรมการศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีความพร้อมที่จะเสียสละและอุทิศเวลาให้กับโรงเรียน มีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเห็นความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน

วราภรณ์ วงศ์ใหญ่ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จควรจะเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และงานประเพณีต่างๆ ของชุมชนสูงเปิดโอกาสให้บุคคลที่เหมาะสม มาเป็นคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียน กรรมการศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเคลื่อนไหว ทางการศึกษาได้ดี และสามารถเสนอแนะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนได้และ กรรมการศึกษาสามารถให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีการประชุมกรรมการศึกษาและผู้ปกครองปีละ 2-3 ครั้ง

พิมพา ตามี (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษาอำเภอท้อ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนวางแผนปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง การปรับปรุงอาคารเรียน การเอาใจใส่ของครู และอาจารย์ ใหญ่ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดสภาพแวดล้อมและต้องการมีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ร่วมเป็นคณะกรรมการ โรงเรียน ร่วมกำหนดนโยบายและ วางแผนการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียนและร่วมประเมินผลการทำงานของโรงเรียน

2. ต้องการร่วมเป็นวิทยากรพิเศษ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การสอนแหล่งความรู้สถาน ประกอบการ กิจกรรมแข่งขันทางวิชาการและต้องการเยี่ยมชมการแสดงผลงานของนักเรียน ต้องการทราบความก้าวหน้าของนักเรียน ต้องการให้ครูแนะนำการสอนการบ้านการอ่านสอน เขียน การสอนเลขคณิตและชี้แจงเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้ผู้ปกครองเข้าใจ

3. ต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงห้องน้ำ ก๊อกน้ำ การกำจัดขยะมูลฝอย การปลูกไม้ ดอกไม้ประดับ ปรับปรุงสนามกีฬา สนามเด็กเล่นและถนนในโรงเรียน โดยผู้ปกครองต้องการมี ส่วนร่วมสนับสนุนด้านแรงงาน แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ประสานงานให้ผู้อื่นมา ช่วยร่วมบริจาคเงินและบริจาควัสดุ

4. ต้องการให้ครูมาเยี่ยมบ้านนักเรียนและติดต่อกับครูโดยตรง ต้องการร่วมประชุม ปรึกษาหารือเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน การปรับปรุงระเบียบข้อปฏิบัติของโรงเรียน การลงโทษและยกย่องนักเรียน

5. ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับอาหารกลางวัน งานประเพณี กิจกรรมกีฬา การดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน และต้องการให้บริการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การจัด กิจกรรมสร้างความสามัคคี การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรมวิชาชีพการใช้วัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ บริการด้านสุขภาพอนามัยและข่าวสารความรู้

ปรีชา นาครัตน์ (2541 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบคุณภาพของแบบวัดชมราวาสธรรม ที่มีรูปแบบการถามต่างกัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2540 อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 370 คน เครื่องมือที่สร้างเป็นแบบสอบถามชนิดสถานการณ์แบบเลือกตอบและแบบสอบถามสถานการณ์ที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านย่อย 4 ด้าน คือ ด้านสัจจะ ด้านทมะ ด้านขันติ และด้านจาคะ ด้านละ 15 สถานการณ์ ผลการวิจัยพบว่า แบบวัดที่สร้างมีความเที่ยงตรงเชิงสภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ทั้ง 2 ชนิดไม่แตกต่างกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน เพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาพบว่าในพื้นที่ที่ศึกษาคณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากคณะกรรมการโรงเรียนและคณะครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันใกล้ชิด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ศึกษาคณะกรรมการโรงเรียนเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ซึ่งมีที่ทำการตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนทำให้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคณะครูอย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา อีกประการหนึ่งคณะกรรมการโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ในชุมชนทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงานทั้งในการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาโรงเรียนซึ่งเป็นการทำงานในลักษณะของการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของโรงเรียนมาก แต่อย่างไรก็ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนยังมีแบบแผนการมีส่วนร่วมแบบเหลื่อมล้ำ (inequity participatory pattern) ที่มีแบบแผนการมีส่วนร่วมเป็นแบบบางส่วน (partial participatory pattern) คือเป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีอำนาจและทรัพยากรปานกลาง ในชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในลักษณะของการให้ความร่วมมือ ร่วมงาน ร่วมสนับสนุนในการดำเนินงานของโรงเรียนในฐานะผู้ดำเนินการมากกว่าผู้ร่วมงาน มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการและกิจกรรมของโรงเรียนอย่างมั่นใจและอาจมีอำนาจตัดสินใจในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงกิจกรรม หรือการดำเนินงานได้บ้าง

จันรอล เงินคำ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงของจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมและการเรียนการสอนภายในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน การอบรมและพัฒนาเด็กนักเรียนร่วมกับทางโรงเรียนในขณะที่ผู้ปกครองส่วนน้อยที่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะวิทยากรพิเศษ ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วม โดยการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน

สอนโดยใช้วิธีบริจาคเงิน สำหรับด้านการประสานสัมพันธ์ผู้ปกครองส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารโดยการพบปะพูดคุยด้วยตนเอง ให้ความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนและรับบริการจากทางโรงเรียน นอกจากนี้ในด้านการบริการผู้ปกครองเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความปลอดภัยให้นักเรียน การดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของนักเรียนและการจัดบริการอาหารสำหรับเด็กในส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากผู้ปกครองไม่มีเวลาเพราะต้องไปประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ความสามารถและฐานะทางบ้านยากจน สำหรับข้อเสนอแนะนั้นทางโรงเรียนให้ครูประจำชั้นพบปะผู้ปกครองเพื่อสอบถามปัญหาเกี่ยวกับเด็กและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันเป็นประจำจัดอบรมชี้แจงและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารโดยวิธีการต่างๆ ให้ผู้ปกครองทราบอย่างชัดเจนและเป็นระยะและจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมากขึ้น

มนตรี กำลังคี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาระดับจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ตามตัวแปรสภาพครอบครัว และอาชีพของผู้ปกครอง และเพื่อทราบความต้องการของนักเรียนในการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา จำนวน 175 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 52 ข้อ และแบบสอบถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา โดยภาพรวมพบว่า จริยธรรมนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบด้านความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูกตเวที ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี นักเรียนมีจริยธรรมอยู่ในระดับมาก

2. นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ที่มีสภาพครอบครัวแตกต่างกัน (ครอบครัวปกติ และครอบครัวไม่ปกติ) มีจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจริยธรรมของนักเรียนจากสภาพครอบครัวปกติสูงกว่านักเรียนจากสภาพครอบครัวไม่ปกติ

3. นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะปง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พังงา ที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน (อาชีพรับจ้าง และอาชีพอิสระ) โดยภาพรวมพบว่า นักเรียนมีจริยธรรม ไม่แตกต่างกัน

4. ความต้องการของนักเรียนในการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมของ นักเรียน จากการประมวลความต้องการ พบว่า นักเรียนมีความต้องการให้โรงเรียนมีการส่งเสริม จริยธรรมในด้านต่างๆ คือ ครูควรจะสอนให้นักเรียนเชื่อฟังพ่อแม่ ครูอาจารย์ ครูควรจะกระตุ้น ให้นักเรียนมีความขยันในการที่จะทำงานส่งครู โรงเรียนควรจะมีการรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน ในโรงเรียน ครูควรจะกวดขันนักเรียนให้พูดความจริงต่อกัน โรงเรียนควรจัดให้มีบรรยากาศและ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใฝ่รู้ ครูควรจะจัดกิจกรรมฝึกความอดทนของนักเรียน โรงเรียนควรจะมี การรณรงค์ให้นักเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด โรงเรียนควรจะมีการจัดการแข่งขันกีฬาภายใน โรงเรียน เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีกันในกลุ่มคณะและอื่นๆ

นาวิ ยั่งยืน (2544 : ง) ความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ การศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง สหวิทยาเขตรัตนโกสินทร์ 1 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง สหวิทยาเขตรัตนโกสินทร์ 1 ต้องการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ การศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้านคือด้านวิชาการ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านงบประมาณ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าผู้แทนชุมชนต้องการมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้าน การบริหารทั่วไป และด้านงบประมาณตามลำดับ ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องการมี ส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปเกี่ยวกับ ความต้องการ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ อุปสรรค และปัญหาของชุมชนในการมีส่วนร่วมใน การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

ปราโมทย์ กิ่งแก้ว (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหาร สถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต เพื่อ ทราบระดับและเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต ตามตัวแปรสถานภาพ และเพื่อทราบข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต ในปีการศึกษา 2543 จำนวน 254 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 58 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ



ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมุติฐานโดยใช้ค่าเอฟ (F – test) แบบ One – way ANOVA เปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธี LSD (Least Significant Difference) ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต ตามตัวแปรสถานภาพ โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ด้านการกำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษาและ ด้านการให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนด้านการให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพ ด้านการแต่งตั้งที่ปรึกษา และ คณะอนุกรรมการเพื่อการดำเนินงานและด้านการปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานในสังกัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่ผู้แทนครูมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาสูงกว่า ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ ยกเว้นด้านการส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ด้านการส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษ และด้านการส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ไม่แตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรศึกษาทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ นโยบาย และแผนพัฒนาสถานศึกษาของสถานศึกษาให้ชัดเจน มีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี และวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำสาระหลักสูตร ควรมีการรายงานผลการดำเนินงานให้รับทราบอย่างน้อยภาคเรียนละหนึ่งครั้ง มีการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ควรมีการให้ความรู้ในเรื่องการพิทักษ์สิทธิเด็ก และกำหนดมาตรการเฝ้าระวังป้องกันเหตุที่จะทำให้เกิดการละเมิดสิทธิเด็กไว้อย่างชัดเจนควรกำหนดให้ชัดเจนว่างบประมาณส่วนใดที่คณะกรรมการต้องมีส่วนร่วมในการบริหาร ควรมีการ

สำรวจแหล่งทรัพยากรทั้งภายนอกและภายในท้องถิ่น มีการจัดทำทะเบียนวิทยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสะดวกในการสรรหาเข้ามาช่วยพัฒนาการศึกษา มีการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือ ตลอดจนสำรวจความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และควรกำหนดแนวทางปฏิบัติ และวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ชัดเจน

• **สรุป** มาสทินทพันธุ์ (2545 : บทคัดย่อ) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบระดับและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง
2. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าประชาชนชายและหญิงมีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประชาชนชายและหญิงมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ส่วนประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานี ตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา กับมัธยมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา กับระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนประชาชนที่มีระดับประถมศึกษา กับปริญญาตรีขึ้นไป มีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธร อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยประชาชนมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5000 บาท กับ 5000 – 10000 บาท และต่ำกว่า 5000 บาท กับสูงกว่า 10000 บาท มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนประชาชนที่มีรายได้ 5000 – 10000 บาท กับสูงกว่า 10000 บาท มีส่วนร่วมในภาพรวมและด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมติดตามประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน ประชาชนที่สถานภาพสมรสต่างกัน มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีส่วนร่วมในด้านการมีส่วนร่วมคิดร่วมปฏิบัติจริงร่วมคิดตามประเมินผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจไม่แตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีสถานภาพแต่งงาน กับหย่าร้าง ม่าย มีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในภาพรวมและรายด้าน ยกเว้นด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนประชาชนที่มีสถานภาพคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ของสถานีตำรวจภูธรอำเภอ นาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลมีเพียง 1 – 2 คน เท่านั้น ซึ่ง 1 ใน 2 คน ได้สังเกตเห็นถึงการมีส่วนร่วมในงานสำรวจชุมชนสัมพันธ์ เพียงแต่ยังขาดกิจกรรมในการร่วมกันทำ และสำรวจมีระยะเวลาสัมพันธ์กันน้อย ทำให้ขาดความใกล้ชิดกับประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนต่างมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติทำให้เวลาในการร่วมกิจกรรมนั้นน้อยหรือทำไม่ได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นกิจกรรมและการพบปะระหว่างตำรวจกับประชาชนจึงน้อยลงไป

จารุวรรณ ทองวิเศษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง ศึกษาให้นักความสำคัญของเชาวน์อารมณ์แต่ละองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและสร้างสมการพยากรณ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง จำนวน 375 คน โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบเชาวน์อารมณ์ 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านการรับรู้ การประเมินและการแสดงออกซึ่งอารมณ์ องค์ประกอบด้านการใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิด องค์ประกอบด้านเข้าใจวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น และองค์ประกอบด้านการรับรู้และควบคุมอารมณ์ เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา มีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ .9435 และแบบทดสอบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม มีค่าความเชื่อมั่น .7593 ผลการวิจัยพบว่า เชาวน์อารมณ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ( $r = .640$ ) และเชาวน์อารมณ์ทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความสัมพันธ์พหุคูณกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ( $R = .744$ ) สำหรับน้ำหนักความสำคัญของเชาวน์อารมณ์แต่ละองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม พบว่าการใช้องค์ประกอบด้านการใช้อารมณ์เกื้อหนุนความคิดส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ส่วนองค์ประกอบด้านการเข้าใจ การวิเคราะห์และการใช้ความรู้จากอารมณ์ที่เกิดขึ้น องค์ประกอบด้านการรับรู้ การประเมินและการแสดงออกซึ่งอารมณ์

และองค์ประกอบด้านการรับรู้และควบคุมอารมณ์เพื่อส่งเสริมความงอกงามทางอารมณ์และสติปัญญา ส่งผลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นอกจากนี้ อรสา ชูศรี (2549 : 83) ได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ตามตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นคณะกรรมการส่งเสริมโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ผ่านการอบรม โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแล้ว จำนวน 101 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสถิติที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อำเภอ นาทวี โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง
2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อำเภอ นาทวี จำแนกตามตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ พบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน
3. ผลการประมวลปัญหาและข้อเสนอแนะ ด้านปัญหา พบว่าการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพส่วนใหญ่ยังไม่แสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่และขาดการประสานงานที่ดีอย่างต่อเนื่อง ส่วนการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน หากองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจะช่วยให้การพัฒนาในส่วนขาดเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น ทั้งนี้หากจะให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพด้วย และด้านข้อเสนอแนะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติ/ดำเนินการ ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล จะต้องดำเนินการควบคู่กันไป ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนงบประมาณ จะต้องมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและทั่วถึง โดยจะต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับทุกฝ่ายและร่วมมือในการแสดงบทบาทในหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่ที่มีการประชาสัมพันธ์ โยบายดำเนินงานและแสดงความก้าวหน้าในการดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน

อาสาฬหะ เกษมทรัพย์ (2524 : 28) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร พบว่ารายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมในโรงเรียนชุมชน ส่วนอารยา วัฒนกิจ (2526 : 79) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่าระดับรายได้มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 29) คณะกรรมการสถานศึกษาควรประชาสัมพันธ์บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ด้วย เนื่องจากการบอกให้สาธารณชนทราบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาคือใคร มาจากไหน มีหน้าที่ทำอะไร มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาและชุมชนอย่างไร และได้ร่วมกันเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาอย่างไร จะทำให้ชุมชน สาธารณชนได้เข้าใจ ตระหนักในบทบาทของการเข้ามามีส่วนร่วม และสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นผลดีต่อคณะกรรมการสถานศึกษาแต่ละคนที่จะร่วมกันประสานร่วมมือกันกับชุมชนในฐานะเป็นผู้แทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงสมตามเจตนารมณ์ของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งเป็นเป้าหมาย และความมุ่งหวังของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมกันจัดทำขึ้นทุกประการ

กลุ่มเสริมสร้างและพัฒนาทรัพยากรบุคคล (2547 : 257) วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้สอดคล้องกับการบริหารโรงเรียน ในส่วนของงานประชาสัมพันธ์ว่าเป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นงานเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินการของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และมีความภูมิใจในผลงานร่วมกัน รวมทั้งจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนซึ่งช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ปฏิบัติ เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อสารมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าว เสียงตามสาย หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น

อรพินธ์ สุทธิพันธ์ (2533 : 101) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเพิ่มพูนรายได้ไม่แตกต่างกัน และวิรพัฒน์ บุญทริก (2545 : 67) ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการพัฒนาท้องถิ่นด้านโครงสร้างพื้นฐาน : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดยะลา พบว่ารายได้ต่างกันการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นด้านโครงสร้างพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

## 2. งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาคาเนน (สุพจน์ จันทราช. 2541 : 44 อ้างจาก Hakanen. 1975 : 6004- A) ได้ศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองและกลุ่มนักวิชาการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนกับชุมชนโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในรัฐเซาท์โคต้า ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองขาดความรู้เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียนและการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น
2. การขาดข้อมูลข่าวสารทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กับโรงเรียน
3. เครื่องมือใช้ติดต่อไม่เพียงพอ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้โรงเรียนแจ้งนโยบาย จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับงานการเงิน เวลาและความจำเป็นด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

สมิท (พิทักษ์ จอมเมือง. 2541 : 27-28 อ้างจาก Smith. 1971 : 2377-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการการศึกษาในการวางแผนและการพัฒนาของมหาวิทยาลัยมิลริแกน พบว่าสมาชิกของคณะกรรมการการศึกษาผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาจากประชาชนไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียวโดยคณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรู้เห็น คณะกรรมการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้ากว่าเดิมหากได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

ลาว (ขวัญใจ พลอยล้อมเพชร. 2541 : 49 อ้างจาก Lau. 1971 : 5866) ได้สำรวจค่านิยมทางศาสนาของครูในระดับโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 207 คน จากโรงเรียนที่สุ่มตัวอย่างในเขตตะวันออกเฉียงใต้ของรัฐอาร์คันซอส (Southwest Arkansas) ผลการวิจัยได้สรุปว่า ครูซึ่งมีการแสดงทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาตามแบบแผนเดิม มีการแสดงออกด้านค่านิยมทางศาสนา แตกต่างจากครูที่มีทัศนคติเกี่ยวกับศาสนาต่างกับแบบเดิมอย่างเห็นได้ชัด ในด้านจุดมุ่งหมายของศาสนานั้นครูสองกลุ่มไม่มีความเห็นแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่าการฝึกหัดครูควรมุ่งหมายความสนใจไปในการสร้างหลักสูตรที่จะเสริมหลักสูตรที่จะเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้ที่จะเป็นครูในอนาคตให้ตระหนักถึงการสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นกับตนเองอันเป็นการให้ความรู้ด้านทัศนคติ ค่านิยม และมีประโยชน์ในการที่จะนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ในการตัดสินใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ปัจจุบันได้ดีขึ้น นอกจากนี้พบว่านักเรียนยังมีความสนใจในด้านความร่วมมือ ช่วยเหลือกัน การรู้จักการเปลี่ยนแปลงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศาสนาและความเชื่อถือในพระเจ้า ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ผู้สอนศีลธรรมควรสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเกี่ยวกับเรื่องศาสนา ศีลธรรมจรรยา

ทั้งในโรงเรียนและชุมชนมากกว่าจะไปเน้นเฉพาะในเวลาเรียนในห้องเรียนเท่านั้น และลำดับขั้นของการสร้างพัฒนาการด้านบุคลิกลักษณะของนักเรียนนั้นประการแรกคือ การเข้าถึงคนอื่น ครูควรให้ความสนใจเพิ่มขึ้นด้านกระบวนการของการให้การศึกษาทางด้านศาสนาและลดความรู้ความจำในด้านเนื้อหาลงบ้าง ซึ่งจะทำให้การสอนศาสนาดีขึ้นมาก

บรูซ (ปราโมทย์ กิ่งแก้ว. 2544 : อ้างจาก Bruce. 1983 : 2517-A) ได้ทำวิจัยบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชนพบว่าความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวกับชุมชนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน สำหรับความคาดหวังของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษานั้น ผลการวิจัยพบว่าครูใหญ่คาดหวังให้ผู้ปกครองของนักเรียนได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการวางแผนของโรงเรียนให้องค์การศาสนาและสถาบันอื่นในสังคมได้หันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ การอบรมสั่งสอนเด็กให้มากยิ่งขึ้น ให้การทำงานมีความคาบเกี่ยวระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและอยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของเด็กด้วย ครูและผู้ปกครองมีความต้องการที่จะให้ครูใหญ่มีที่พักหรือที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณโรงเรียน ครูใหญ่มีความเห็นว่าการสื่อความหมายระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีอุปสรรคอยู่อย่างหนึ่ง คือการที่ทำให้ความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากการถ่ายทอดข่าวหรือการส่งข่าวเกิดความผิดพลาด

เดวิส (สুবงกช นาโควงษ์. 2547 : 71-72. อ้างจาก Davis, B.G. 1995 : 4217-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การศึกษาด้วยตนเองสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่นเพื่อแก้ปัญหาร่วมกับผู้ปกครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจของท้องถิ่นที่มีต่อโรงเรียนในรัฐนิวยอร์ก ในการจัดรูปแบบการเรียนด้วยตนเอง โดยเป็นเฉพาะความห่วงใยของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาของลูกหลานและความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นห่วงเรื่องหลักสูตร การสื่อสาร การตัดสินใจ การให้ข้อมูลของสมาคมผู้ปกครอง ผลกระทบของเมือง โรงเรียน และกรรมการการศึกษานโยบาย ยุทธวิธีที่ควรนำมาใช้แก้ปัญหาคือพัฒนานโยบายที่เขียนไว้เกี่ยวกับการเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง การใช้ทรัพยากรชุมชนมาเอื้ออำนวยในการประชุมผู้ปกครอง การใช้รูปแบบโรงเรียนกับผู้ปกครองมาทำให้มีการติดต่อกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองมากขึ้น

แนนซี (สুবงกช นาโควงษ์. 2547 : 71 อ้างจาก Nancy. 1993 : 2847-A) ได้ศึกษาเรื่องเป้าหมายการศึกษาของชุมชนระดับชาติในปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาหาความแตกต่างที่มีอยู่ในระดับความสำคัญ 5 ระดับ ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการศึกษาของชุมชน 25 ข้อ และการจัดแบ่งเป้าหมายเป็นหมวดหมู่ 6 หมวด ตามแนวคิดของผู้อำนวยการศูนย์ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการรับรู้หรือเข้าใจถึงเป้าหมาย 25 ข้อ ทางด้านการศึกษาของชุมชน สิ่งที่

คนรับรู้มากที่สุด คือ การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่สนองต่อความต้องการของชุมชน การใช้โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน การปรับปรุงสภาพการณ์ของโรงเรียนต่อชุมชน การส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบัน หน่วยงาน และโรงงานอุตสาหกรรม และการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนมากที่สุด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น พิจารณาได้ว่า ตัวแปรด้านชีวิตสังคม สถานภาพ และการรับรู้ข่าวสารของผู้ปกครองจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกรอบการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลคือส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารสถานศึกษาทุกด้าน ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ยังคงขาดข้อมูลที่สำคัญ คือ ความคิดเห็นของชุมชนในเรื่องการมีส่วนร่วม ดังนั้นการทราบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนน่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอควนกาหลง ผู้บริหารในจังหวัดสตูล และผู้สนใจทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพื่อยกระดับมาตรฐานสถานศึกษาให้มีมาตรฐานในระดับสากลต่อไป และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและต่างประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พิจารณาได้ว่าการสอนจริยธรรมในโรงเรียนมีลักษณะคล้ายการสอนวิชาอื่นๆ คือการให้ความหมายของคำศัพท์ต่างๆ แล้วให้ความรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว การสอนคุณธรรมด้วยการให้ความรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่สังคมเห็นว่าสำคัญ ซึ่งก็คือการสอนค่านิยมต่างๆ ทักษะที่เกิดจากการทราบว่าจะไรดี อะไรสำคัญ อะไรไม่สำคัญ การรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว จะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นโดยอัตโนมัติ การเรียนการสอนในโรงเรียนจึงควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและควรสร้างทัศนคติให้เด็กได้ประสบการณ์ด้วยตนเอง ดังนั้นการส่งเสริมจริยธรรมจึงควรเริ่มอย่างจริงจังตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทางบ้าน ทางโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสังคม ตลอดจนตัวของนักเรียนที่จะได้รับการส่งเสริมจริยธรรมโดยเป็นการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เยาวชนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติสืบไป